

УДК 796.011.3

КИСЕЛЬОВ А.Ф., ЗЮЗІН В.О., ЦЕБРЖИНСЬКИЙ О.І., РУДЕНКО А.О., ДИМОВА А.М., Миколаївський державний гуманітарний університет імені Петра Могили, Миколаївський державний університет імені В.О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна

Кисельов Аркадій Федорович – кандидат медичних наук, професор кафедри біології Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського.

Зюзін Віктор Олексійович – доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри фізичної реабілітації Миколаївського державного гуманітарного університету імені Петра Могили.

Цебржинський Олег Ігорович – доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри біології Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського.

Руденко Анатолій Олександрович – кандидат медичних наук, доцент кафедри біології Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського.

Димова Антоніна Миколаївна – завідувач кафедри фізичної культури Миколаївського державного університету імені Петра Могили.

МАЙСТРИ СПОРТУ МИКОЛАЇВЩИНИ ЗА РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ (1991-2006 РР.) (СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ)

У статті проведено аналіз підготовки майстрів спорту Миколаївської області за роки незалежності (1991-2006 рр.). Визначена структура високих спортивних досягнень у різних видах спорту. Матеріали досліджень розроблені за соціальним станом, віком і статтю.

This article deals with the analysis of training of masters of sport in Mykolaiv region in the period of Independence of Ukraine (1991-2006). It is determined the structure of high sport achievements in different kinds of sport. Materials of researches have been get from social groups, among people of different age and sex.

Постановка проблеми. Підготовка спортсменів високих досягнень включає вдосконалення системи формування збірних команд до участі в Олімпійських іграх, чемпіонатах світу і Європи не кількістю, а якістю, правильним відбором і комплектуванням команд, що створені на достатній підготовці і тривалій змагальній

діяльності протягом чотирирічного Олімпійського циклу з урахуванням індивідуального і командного результату.

Сучасні спортивні рекорди – це комплекс сумісних зусиль не тільки спортсмена і тренера, а, як правило, і спеціалістів різних наук: біології і педагогіки, механіки і фізіології, біохімії і

психології. Надбання наукових досліджень спеціалістів вкрай необхідні для пошуку невикористаних можливостей і резервів людського організму. Учбово-тренувальний процес нині тісно пов'язаний з науково-дослідним процесом, так як спорт вищих досягнень і отримання звання Майстра спорту або чемпіона світу, Європи, Олімпійських ігор є великим стимулом до активних занять фізичною культурою і спортом населення і, перш за все, молоді.

Майстер спорту – це людина, яка є майстром у вибраному виді спортивної діяльності, це людина, яка потребує необхідних умов і піклування з боку держави та органів на місцях. При цьому робиться наголос оцінки витоків наявності кризи у сучасному спорті. Їх висновок: чинниками зниження спортивного потенціалу в Україні є недостатня державна увага до розвитку матеріально-технічної бази, фінансування спортивних заходів, занепад наукових досліджень і неувага до безперервного вдосконалення практичної діяльності в області організації керівництва і управління на всіх рівнях спорту, включаючи його регіональний устрій. Вони пропонують відтворення процесу спортивної підготовки, ліквідувати застарілі методичні рекомендації, ввести європейські та світові стандарти, впровадити в життя новітні технології наукових досліджень у галузі фізичної культури і спорту як в центрі, так і в регіонах.

Мета дослідження. Вивчити стан підготовки спортсменів високих досягнень Миколаївщини в динаміці за 16 років (1991-2007 рр.), дати оцінку розвитку пріоритетних для області видів спорту, підготовки команд для участі в чемпіонатах

світу, Європи та Олімпійських іграх. Об'єктом дослідження були і анкети майстрів спорту області. Розробка здійснена за соціальним складом, віком, статтю, терміном тренувального процесу та участю спортсменів у змаганнях різного рівня.

Результати дослідження. Підготовку спортсменів високих досягнень здійснюють державні і приватні спортивні організації під керівництвом обласного управління з питань фізичної культури, спорту і туризму обласної державної адміністрації. Для такої підготовки в області створена відповідна інфраструктура, у складі якої працюють 35 стадіонів на 300-1500 і більше місць, 1800 спортивних майданчиків, 448 футбольних полів, 339 стрілецьких тирів, 15 плавальних басейнів, 634 спортивних зали різної категорії, 513 майданчиків з тренажерним обладнанням, кінноспортивна база, яхт-клуб та інші спортивні споруди, у яких залучено до занять фізичною культурою і спортом майже 300 000 молоді.

У створених 62 дитячо-юнацьких спортивних школах (ДЮСШ), у 19 спеціалізованих дитячо-юнацьких школах олімпійського резерву (СДЮШОР), училищі фізичної культури (УФК) та в школі вищої спортивної майстерності (ШВСМ) займаються спортом 25 329 осіб, з яких 5 160 особи жіночої статі. Перелічені спортивні школи стали кузницею підготовки спортсменів високих досягнень. У спортивних школах тренуються і навчаються з 29 олімпійських видів спорту. За 16 років незалежності підготовлено 870 майстрів спорту України, з них 655 з олімпійських і 215 неолімпійських видів спорту.

Таблиця 1

Структура майстрів спорту Миколаївської області (1991-2006 рр.)

№	Олімпійські і неолімпійські види спорту	Кількість майстрів спорту	% до загальної кількості мс	Місце у структурі спорту
Олімпійські види спорту				
1	Гімнастика художня	29	4,0	IX
2	Боротьба	65	9,8	III
3	Бокс	60	9,0	IV
4	Баскетбол	25	3,7	X
5	Важка атлетика	23	3,0	XI
6	Велосипедний спорт	34	4,5	VIII
7	Веслування	129	19,6	I
8	Волейбол	3	0,4	XVIII
9	Вітрильний спорт	48	7,2	V
10	Кінний спорт	16	2,4	XIII
11	Легка атлетика	43	6,5	VI
12	Плавання	34	4,5	VII
13	Стрибки у воду	19	2,8	XII
14	Стрибки на батуті	13	2,0	XIV
15	Теніс	3	0,4	XVII
16	Фехтування	81	12,3	II
17	Фрістайл	4	0,6	XVI
18	Футбол	13	2,0	XV
	Всього	655	75,2	

Продовження табл. 1

Неолімпійські види спорту				
19	Боротьба: самбо, кікбоксинг, рукопашний бій	28		
20	Спортивна акробатика	87		
21	Спортивне орієнтування, шахи, шашки, пожежно-прикладний спорт, авто- і судномодельовання, радіоспорт, атлетизм, спортивний туризм та інше	109		
	Всього	215	24,8	
	Разом	870	100,0	

Серед майстрів спорту з олімпійських видів спорту веслування стійко займає перше місце, друге – фехтування, третє – боротьба, четверте – бокс і п'яте – вітрильний спорт. Серед неолімпійських видів спорту перше місце займає спортивна акробатика, друге – усі види боротьби.

Статевий склад майстрів спорту характеризується перевагою спортсменів чоловічої статі, вони складають 77 % і лише 23 % – представники жіночої статі. Не було майстрів спорту жіночої статі у таких видах спорту, як бокс, волейбол, баскетбол, футбол та інші. Жіноча стать перевищувала у відсотках лише у гімнастиці.

Аналіз соціологічних анкет майстрів спорту області показав, що підготовка і виконання нормативів майстра спорту досягались різним терміном тренувань і різним віком досягнень високих розрядів. В акробатиці спостерігалась стабільність терміну підготовки. Він складав в середньому 5-8 років. Звання майстра спорту отримували у віці 18 років юнаки і в 16 років – дівчата. Спостерігалися поодинокі досягнення у віці 23 і 31 рік.

Середня тривалість підготовки майстра спорту з гімнастики складала 8-11 років, що і впливало на вік майстрів спорту. Середній вік досягнень вищих результатів у дівчат – 16 років, у юнаків – 25-27 років. Легка атлетика вимагала від спортсменів 4-6 років підготовки, досягнення високих результатів були у віці від 18 до 25 років. Серед легкоатлетів переважно більшість (до 80 %) складали спортсмени жіночої статі. Серед майстрів велосипедного спорту чемпіони України, центральної Ради профспілок та добровільних товариств. Тривалість підготовки цих спортсменів залежала від віку початку тренувань. У середньому підготовка тривала 6-10 років. Звання майстра спорту в середньому досягалось у 22 роки. Серед майстрів спорту 70 % складали юнаки і 30 % дівчата.

Високих спортивних результатів з плавання досягали 14-16-річні спортсмени, термін їх підготовки складав 4-7 років. Серед майстрів спорту 98 % – спортсмени чоловічої статі. Зі стрибків у воду серед жінок найвищих результатів досягали дівчата віком 17 років.

Веслування як вид спорту культивується в області здавна і протягом багатьох років мало перевагу над іншими видами спорту. Частіше переважало веслування академічне, але щороку зростала і роль веслування на байдарках і каное, яке в останні 10 років має перевагу. Серед майстрів спорту 65 % складали дівчата віком

16-18 років і 38 % – юнаки віком 17-21 рік. Середня тривалість підготовки тривала 4-5 років.

Серед майстрів спорту з боротьби переважна кількість досягнень була з класичної боротьби (49 %), на другому місці – самбо і на третьому – вільна боротьба. Боротьбою займалися в більшості юнаки. Середній вік досягнення найвищих результатів з класичної боротьби становив 20 років при тривалості терміну підготовки 6 років. Високі результати з боротьби самбо досягали у 17-річному віці. В останні роки широкою популярністю стали користуватися самбо і дзюдо, звання майстра спорту з яких юнаки отримували у 17 років. Бокс і кікбоксинг до 1991 року користувалися популярністю переважно у юнаків, серед боксерів області в минулому був учасник Олімпійських ігор В. Запорожець. Серед загальної кількості майстрів спорту з цих видів 9,0 % складали майстри спорту з боксу і кікбоксингу.

Вітрильний спорт славився на Николаївщині здавна. Переможцями змагань Росії 1848 р. в Кронштадті були миколаївські спортсмени, які отримали срібного ковша з надписом “В морских гонках преуспевающему”. За 115 років існування Миколаївського яхт-клубу підготовлено 140 майстрів спорту, 3 Заслужених майстрів спорту і Майстрів Спорту Міжнародного Класу. Заслужений майстер спорту Б.С. Неміров здійснив на яхті “Ікар” навколосвітнє плавання, подолавши 13 000 миль водного простору. Нині вітрильний спорт посідає п'яте місце в структурі видів спорту. У складі яхтсменів 65 % складають чоловіки і 35 % – жінки. Середній термін підготовки спортсменів високих розрядів тривав від 8 до 14 років.

Спортсмени Миколаївської області з 1944 по 2005 роки, беручи участь у змаганнях з різних видів спорту здобули 37 золотих медалей, у тому числі дві золоті медалі на Олімпійських іграх (В. Погановський – кінний спорт і Ю. Нікітін – стрибки на батуті), 17 золотих медалей на чемпіонатах світу, 18 – на чемпіонатах Європи. Світовими і Європейськими чемпіонами були миколаївські спортсмени з акробатики, боротьби, боксу, велоспорту, веслування, кінного спорту, фехтування і фрістайлу. У своїй групі областей спортсмени Николаївщини займають протягом багатьох років перше-друге місце в Україні.

Творча співдружність вчителів шкіл, училищ з тренерами обраної спеціалізації в спорті дає можливість протягом декількох років підготувати спортсменів високих досягнень. Випускники ДЮСШ, СДЮШОР, УФК неодноразово ставали призерами світових європейських змагань і

Олімпійських ігор. Шістнадцятирічна учениця Олена Коломієць та юнак Вадим Красношопка були включені до збірної України зі стрибків на батуті, стали переможцями змагань, а пізніше і чемпіонами Європи та світу. Оксана Цигульова в стрибках на батуті стала чемпіонкою Європи, потім світу, Всесвітніх ігор, володарем Кубка світу і срібною призеркою 27 літніх Олімпійських ігор. Чемпіоном Олімпійських ігор в Афінах зі стрибків на батуті став Юрій Нікітін.

Серед юніорів України, які посіли I-VI місця на першостях світу і Європи були спортсмени ДЮСШ, СДЮШОР, УФК області: Савінова Анастасія – кікбоксинг, Акуленко Ольга – самбо, Шелест Геннадій – самбо; чемпіонами світу стали юніори Нескромний Максим і Цупер Алла – з фристайлу, Машкін Олег і Головізін Максим – з боксу, Міщенко Сергій – з легкої атлетики, Каланчева Ангеліна і Лисковська Олена – з вітрильного спорту. Гордістю спортивних шкіл були спортсмени – учасники Олімпійських ігор 1980 року Антоніна Пустовіт, яка стала срібною призеркою Олімпійських ігор, Наталя Кваша – сьомий результат на Олімпіаді в Сеулі, Світлана Філь – четверте місце з веслування на Олімпіаді в Барселоні. Високі результати досягли акробати О. Верба, Д. Баїн, С. Павлов, Ю. Завірюха, А. Сафонов; з кікбоксингу – Н. Вовк, В. Гусєв, С. Голубоцький, В. Андрицький, Д. Авраменко, К. Воробйов, А. Дьяков, В. Шанько, Д. Панфілов та інші юніори.

Підготовку спортсменів у спортивних школах ведуть 84 тренери, які мають вищу освіту і спеціальну підготовку з різних видів спорту. Це заслужені робітники фізичної культури і спорту України, Радянського Союзу, заслужені тренери А.Н. Матвеев, М.П. Ворона, Н.І. Чегуй, О.Ю. Кулешов, В.М. Горжій, Л.М. Горжій, В.М. Добровольський, Є.Л. Штермер, В.С. Устінов, А.В. Берднік та інші.

За останні роки широке розповсюдження отримали спортивні види, які раніше ніколи не культивувалися на Миколаївщині: самбо, кікбоксинг, айкідо, козацький двобій, атлетизм та інші. Все це стало можливим завдяки злагодженим діям управління з питань фізичної культури і спорту облдержадміністрації та обласних Рад ФСТ “Україна” на чолі з головою товариства Р.Г. Тимченко, ФСТ “Колос” (голова В.В. Борухов), ФСТ “Динамо” (заступник голови В.С. Барський), ФСТ “Спартак” (голова В.Ф. Вовченко) і обласного управління фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки

України під керівництвом О.Ю. Кулішова. Велику допомогу в розвитку фізичної культури надає створений на Миколаївщині регіональний осередок Національного Олімпійського Комітету України під керівництвом О.В. Садикова.

Обласна Олімпійська рада складається з 65 осіб, серед яких представники спортивних організацій, спортивних управлінь і комітетів, спортивних товариств і клубів, представники спортсменів і тренерів, ветеранів олімпійського руху, членів виконкомів Рад та інші. Діяльність Миколаївського відділення НОК України спрямована на підготовку спортсменів, які входять до складу збірної та Олімпійської команд України. На виконання рішень Генеральної Асамблеї НОК України виконкомом осередку затверджена “Програма розвитку Олімпійського руху в області на 2005-2010 роки”.

Створений і почав працювати обласний центр фізичного здоров’я населення з символічною назвою “Спорт для всіх”. Проводиться робота по утворенню міських центрів фізичного здоров’я, напрямом діяльності яких буде організація фізкультурно-оздоровчої роботи в мікрорайонах міст, районних центрах з дитячо-підлітковими клубами ЖКО, ЖБК та різними віковими спортивними групами за місцем проживання.

Висновки.

1. Сучасний спорт вищих досягнень вимагає пошуку найбільш обдарованих дітей і підлітків серед значної кількості учнів шкіл.
2. Досягнення високих результатів у спорті потребує довгого часу тренувань при належних умовах забезпечення відповідними спортивними спорудами, обладнанням та підготовленими тренерами з різних видів спорту.
3. Дитячо-юнацькі спортивні школи повинні мати науково обґрунтовану програму підготовки спортсменів, яка включає в себе організаційні, педагогічні, соціально-економічні й естетичні аспекти.
4. Підготовка спортсменів високих досягнень вимагає багаторічну творчу роботу, повинна мати 3-4 ступені систем тестування, які відповідатимуть меті і задачам тренування на кожному етапі багаторічної підготовки спортсменів. На кожному етапі потрібний комплексний підхід до визначення фізичних і психічних можливостей спортсмена, диференційований підхід до оцінки показників у спорті та виведення інтегрального критерію перспективності кожного спортсмена.

ЛІТЕРАТУРА

1. Запорожанов В.А., Кузьмін А.І. Комплексна система оцінки перспективних можливостей юних спортсменів // Наука в Олімпійському спорті. – 1994. – С. 30.
2. Кисельов А.Ф., Шишкін Н.В. Оцінка здоров’я населення Миколаївської області за матеріалами суцільного і вибіркового методів дослідження. – Миколаїв, 1997. – С. 34.
3. Кодацька С.М. Самостійні заняття фізичними вправами – оволодіння валеологічними знаннями навичок здоров’я школярів // Педагогіка, психологічні та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Х., 2000. – № 6. – С. 8.
4. Основні показники розвитку літніх Олімпійських видів спорту в Україні (1997-1999) // Інформаційний довідник державної молодіжної політики спорту і туризму України. – К., 2000. – 247 с.
5. Первов Г.А. Кузня чемпіонів. – Миколаїв: МДПУ, 1999. – С.48.
6. Платонов В.М., Петровський Б.В. Олімпійський спорт, як система знань і сфера діяльності // Наука в Олімпійському спорті. – К., 1995. – № 2. – С. 31.
7. Статистичні звіти з фізичної культури і спорту Миколаївської області 1991-2006 рр. – Миколаїв. Форма № 2-ФК і № 5-ФК обласного управління з питань фізичної культури, спорту і туризму обласної державної адміністрації.